

De maatschappelijke relevantie van medische ethiek

Ethici moeten actief meedenken over vragen waarmee de maatschappij geconfronteerd wordt. Dat zegt Annelien Bredenoord in een interview in dit nummer van het *Tijdschrift voor Gezondheidszorg & Ethiek*. Bredenoord, werkzaam aan het UMC Utrecht, belandde in de medische ethiek vanwege de ‘intellectueel gezien heel spannende vragen die maatschappelijk relevant zijn’.

Volgens haar is medische ethiek meer dan een discipline die zich bezig houdt met normatieve vragen die spelen in biomedische praktijken. Medische ethiek gaat ook over politiek en beleid, waarin actief meedenken over maatschappelijke vragen aan de orde van de dag is. Dit voorjaar is Bredenoord voor D66 in de Eerste Kamer gekozen, een partij die ‘een lange traditie heeft in de medische ethiek’.

Eén van de hoogtepunten uit die medisch-ethische traditie van D66 is zonder twijfel de Wet toetsing levensbeëindiging op verzoek en hulp bij zelfdoding. De euthanasiewet is succesvol door Tweede en Eerste kamer geloodst onder aanvoering van oud-D66 leider Els Borst. Hoewel er decennia van maatschappelijk debat aan de wet vooraf gingen, is met de inwerkingtreding ervan dat debat geenszins verstomd. Actueel is bijvoorbeeld de discussie over de status en bruikbaarheid van wilsverklaringen, met name in geval van een euthanasiewens bij dementie. Hoe beoordeel je als arts of er sprake is van uitzichtloos en ondraaglijk lijden als de vorderende dementie communicatie met een patiënt lastig maakt? Nuijten, Maeckelberghe en Van der Poel onderzoeken in hun artikel in hoeverre dat oordeel vergemakkelijkt kan worden wanneer het levensverhaal van patiënten deel uitmaakt van hun schriftelijke wilsverklaring. In dat verhaal beschrijft iemand ‘wie hij zelf meent te zijn en hoe dit vorm geeft aan het leven dat hij wil leiden’. Wanneer de wil van de patiënt verdampt is, zo opperen de auteurs, kan een narratieve wilsverklaring ondersteuning bieden bij de besluitvorming. Hoogleraar ouderengeneeskunde Cees Hertogh is weinig hoopvol in zijn reactie op het voorstel van Nuijten c.s. De tekortkomingen van wilsverklaringen zijn dusdanig dat ook de narratieve wilsverklaring geen afdoende uitweg biedt. Voor complexe menselijke problemen bestaan helaas geen eenvoudige oplossingen, waarschuwt Hertogh.

In een boeiende reflectie werpt onderzoeker Els van Wijngaarden nog een andere kwestie op die speelt in het actuele maatschappelijke debat rond het levenseinde. Terwijl een politieke partij als D66 juist vanuit een liberaal, humanistisch gedachtengoed warm voorstander

is van een wettelijke regeling voor euthanasie en hulp bij zelfdoding, is vanuit dat gedachtengoed ook het tegendeel te beargumenteren. Dat doet de Amerikaanse historicus Yuill in een recent boek waarin hij betoogt dat een euthanasiewet feitelijk haaks staat op het humanistische grondbeginsel van de intrinsieke waarde van het leven. Als je als maatschappij toestaat dat mensen hun leven willen (laten) beëindigen – om welke reden dan ook – dan is dat zowel een aanvaarding als een beaming van het feit dat dit leven niet meer de moeite waard gevonden wordt. Een dergelijke sociale en politieke bekrachtiging, in de vorm van een wet, heeft effect op de sociale verbanden waarin we leven. Er is een moreel verschil tussen de vrijheid om het eigen leven te beëindigen en de vrijheid hebben om iemand anders daarbij te helpen, stelt Yuill.

In een uitgebreide ethische analyse van veiligheidsprogramma's in de zorg, beargumenteert Hans van Dartel dat deze vooral de normatieve perspectieven van de zorgorganisatie en de overheid in zich herbergen. Een derde vorm van normativiteit – de verantwoordelijkheid van zorgverleners zelf – lijkt nauwelijks van belang in het denken over veiligheid. Waarom zijn veiligheids- en ethiekbeleid zo weinig aan elkaar gekoppeld, vraagt Van Dartel zich af. Een goed veiligheidsbeleid heeft reflectieve zorgprofessionals nodig, vindt hij. Dat die reflectie soms afwezig is, laat juriste Nicole de Bijl zien in een bijdrage over de beveiliging van patiëntengegevens in elektronische dossiers. Even snel het dossier van de opgenomen buurman inzien is zo gedaan door een verpleegkundige of arts in het ziekenhuis. De Bijl pleit voor scholing en casuïstiekbesprekingen met het oog op een ‘aangescherpt verantwoordelijkheidsbesef’ van zorgverleners.

Dit nummer van TGE sluit af met een prachtige bijdrage van beeldend kunstenaar, arts en auteur Ignace Schretlen: *Judas en onbekende soldaat*. Collega Annelien Bredenoord heeft helemaal gelijk. De combinatie gezondheidszorg en ethiek is bijzonder maatschappelijk relevant. Dat laat dit nummer van TGE in meerdere opzichten zien.

Gert Olthuis
Hoofdredactie.TGE@gmail.com

N.B.: TGE bestaat 25 jaar. Dat jubileum vieren we op 9 oktober met een congres dat wordt georganiseerd samen met de Vereniging voor Filosofie en Geneeskunde en het Centrum voor Ethiek en Gezondheid. Zie p. 49 voor meer informatie.